

סקירת ספרות

1.1 הורות מהי?

הורות, בספרות המחקרית, מוגדרת כמחויבות במתן מענה לצרכים הפיזיים, הרגשיים והקוגניטיביים של הילד, על בסיס יומיומי. כמו כן, כחלק ממתן המענה לצרכיו של הילד, ההורה צריך לדעת לשים את הצרכים של ילדו לפני הצרכים שלו שכן היבט זה מהווה עיקרון משמעותי בהורות ובאחריותו של ההורה להגן על הילד. במקרים בהם ההורה נכשל במתן עדיפות לצרכים של הילד, עולה הסיכון להתנהגות מתעללת מצד ההורה, שכן בהורות טובה, ההורה צריך להיות מסוגל להקריב את הצרכים האישיים שלו, למען הגנה על ילדו (Eve et al., 2014). יתר על כן, הורות צריכה לכלול שני מאפיינים משמעותיים: מתן אהבה והצבת גבולות. היכולת של ההורה לשמור על איזון בין הרעפת אהבה לילד, להגיב אליו ברגישות וקבלה ובין, הצבת גבולות והבהרת הציפיות שיש לו מהילד, הינה מרכיב חיוני בהורות לשם קידום התפתחותו של הילד (Wolfe & McIsaac, 2011).

כמו כן, הורות מוגדרת גם כמשימה חברתית, בה הילדים מודרכים על ידי ההורים שלהם, לומדים אודות ציפיות חברתיות ומאמצים נורמות חברתיות מקובלות. בחברה המערבית, תפקידו של ההורה הינו לתמוך בילד בהפיכתו לאדם עצמאי ולהוות עבורו מודל לחיקוי (Eve et al., 2014). היכולת להבין ולציית לחוקים חיונית עבור הילד בתפקודו החברתי וביכולת שלו להשתלב באינטרקציות חברתיות בעתיד. תפקיד ההורים הינו להעביר את הידע אודות המוסכמות החברתיות וההתנהגותיות וידע זה מועבר לרוב באופן בו ההורים מציבים גבולות לילדיהם וכן, גם אוכפים את אותם הגבולות (Wolfe & McIsaac, 2011). עם זאת, הורות צריכה לכלול גם רצף התנהגויות הנע בין עקביות לגמישות. שכן מצד אחד ההורה צריך להיות עקבי בתגובותיו לילד, אך מצד שני צריך להראות גם גמישות ביכולת שלו להסתגל לצרכים ההתפתחותיים המשתנים של הילד (Eve et al., 2014). גבולות המתאימים לילד מבחינה התפתחותית עוזרים לו לבנות ולהבין את עולמו הפנימי ומחזקים בו את היכולת לזהות ולנהל רגשות שליליים, כמו תסכול ועצבנות, בעיקר במצבים בהם הילד מתבקש להתפשר עם אחר. כך, הורים שהצליחו למלא את המשימה החברתית בהורות, מטפחים בילדיהם מיומנויות חברתיות חשובות, המשרתות את הילד בסיטואציות בין-אישיות מגוונות, החל מיכולתו ליצור קשרים חיוביים ועד המסוגלות שלו לשמור על אותם קשרים גם בעתות של חילוקי דעות ותחושות תסכול (Wolfe & McIsaac, 2011).

בנוסף, בהורות צריך להיות השילוב בין יכולת הורית לבין מוטיבציה של ההורה להביע ולשפר באופן מתמיד את היכולת ההורית שלו. ללא כישורי הורות בסיסיים, היכולת של ההורה לדאוג כראוי לילד עלולה להיות מוגבלת. לשם כך, ההורה גם צריך להיות בעל תובנה ויכולת לקיים חשיבה רפלקטיבית אודות ההורות שלו. באמצעות התובנה ההורית, ההורה מבין את תפקידו ואת הגורמים שמשפיעים עליו. ללא התובנה ההורית, היכולת לפרנס ולדאוג כראוי לילד עלולה להיפגע ובמקרים קיצוניים, רווחת ושלום הילד עלולים להיפגע גם כן. כמו כן, בהורות, ההורה צריך לקיים חשיבה רפלקטיבית על ההורות שלו, חשיבה שבדרך כלל מתרחשת לפני או אחרי האינטרקציה עם הילד. חשיבה רפלקטיבית כוללת הערכות, ציפיות, פתרון בעיות ושיקוף, תהליכים קוגניטיביים שחשובים שיקרו בהורות ויקדמו הורות מיטיבה (Eve et al., 2014).

1.2 עמדות או תפיסות הוריות באופן כללי

עמדות או תפיסות באופן כללי מוגדרות כארגון מתמשך יחסית של אמונות, רגשות ונטיית התנהגותיות של האדם כלפי חפצים, קבוצות, אירועים או סמלים בעלי משמעות חברתית. כמו כן, ניתן להגדיר עמדות או תפיסות כתחושת הערכה כללית, חיובית או שלילית- של האדם כלפי אדם אחר, חפץ או נושא מסוים (Camilo et al., 2020). עמדות או תפיסות הוריות מבטאות את העמדה הספציפית של ההורה כלפי ילדו, ואת הגישה הן של האם והן של האב, כל אחד בנפרד, בנוגע לאופן גידול הילד, אשר הולכות ומתעצבות לאורך תהליך ההורות (Staniewski & Awruck, 2021). למעשה, עמדות או תפיסות הוריות הן תוצר של הידע, הערכים, האמונות והציפיות של ההורים כלפי ילדיהם, ואלו מבוססים על ייצוגים תרבותיים וחברתיים, כמו גם על החוויות והערכים של ההורים עצמם, כך שעמדות הוריות משתנות באופן מהותי גם בין תרבויות (Camilo et al., 2020).

כמו כן, ניתן להגדיר עמדות או תפיסות הוריות כמבנה קוגניטיבי- רגשי הקובע ומתעל את התנהגות ההורים כלפי הילד. כך, כאשר ההורה מחזיק בעמדה או בתפיסה שלילית כלפי ילדו, סביר שינהג גם בצורה לא מיטיבה כלפי הילד והילד ימצא בסיכון להזנחה. הורים שמחזיקים בעמדות שליליות כלפי הילד או כלפי ההורות עלולים שלא להגיב בצורה רגישה לצרכים של הילד ולא לספק את התגובה ההורית המותאמת והנכונה לו (Camilo et al., 2020). לפיכך, העמדות והתפיסות ההוריות עשויות להיות בעלות השפעה על הילד ועל מסלול ההתפתחות שלו. עמדות ותפיסות הוריות חיוביות, כאלו שמעודדות אוטונומיה ומבטאות תמיכה וקבלה, מהוות בסיס ליצירת קשר חיובי בין ההורה והילד. לעומת זאת, עמדות הוריות המלוות בדרישות מוגזמות מצד ההורה, הגנת יתר או חוסר התנהגות עקביות, עלולות לאיים על מסלול ההתפתחות התקין של הילד, לגרום לו לתחושה של חוסר יציבות במערכת יחסים עם אנשים אחרים, או לפתח דימוי עצמי נמוך (Staniewski & Awruck, 2021). עמדות ותפיסות ההורה לגבי נושאים שונים באופן כללי, ולא רק כלפי הילד, עשויות להשפיע גם על העמדות והתפיסות שהילד יגבש בעתיד. עמדות ותפיסות של ההורים יכולות לעבור לילדים ולכלול העדפות בסיסיות לגבי אורח חיים, אמונות לגבי העולם וכן, ביחס כלפי אחרים. משום שעמדות והתפיסות של ההורה עשויות להשפיע רבות על התנהגותו, ייתכן ותתקיים העברה בין דורית של תפיסות ועמדות בין ההורה לילד, בשל הסביבה בה הילד גדל וההתנהגות אליה הוא נחשף. כמו כן, הסבירות להעברה בין דורית של תפיסות ועמדות גדלה, כאשר האם והאב שותפים לאותן עמדות והילד גדל בין דמויות שחולקות את אותן תפיסות והתנהגות (Dohmen et al., 2012).

1.2.1 עמדות או תפיסות הוריות כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים

עמדות ותפיסות של הורים כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים כוללות מרכיב קוגניטיבי, רגשי והתנהגותי. המרכיב הקוגניטיבי משקף את האמונות של ההורה כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים באופן כללי, הזכות שלהם ללמוד בחינוך הרגיל והיכולת שלהם להשתלב בחינוך הרגיל; המרכיב הרגשי כולל רגשות, כגון אמפתיה כלפי הילד עם הצרכים המיוחדים וכן גם דאגות לגבי ההשפעה האפשרית שיכולה להיות לילד עם הצרכים המיוחדים על ילדו שלו; ולבסוף, המרכיב ההתנהגותי המשקף את היחס של ההורה כלפי הילד עם הצרכים המיוחדים, למשל לעודד את ילדו שלו להזמין את הילד עם הצרכים המיוחדים למסיבת יום ההולדת שלו (De Boer & Munde, 2015). עמדות ותפיסות של הורים לילדים עם התפתחות תקינה, כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים עשויות להשתנות בהתאם לחוויה האישית של ההורה, מצב סוציו- אקונומי, סוג המגבלה של הילד עם הצרכים המיוחדים, רמת השכלה וניסיון כללי בחינוך.